

EDITORIAL

Repensar la cooperació per afrontar els reptes del segle XXI

Josep Desquens, Manuel Manonelles i Tarragó

Il·lustració: [Hansel Obando](#)

Aquest estiu dos països, i la desesperació de les seves poblacions, han copat l'actualitat informativa mundial: Haití i l'Afganistan. Els dos Estats han rebut els darrers anys importants transferències d'Ajut Oficial al Desenvolupament (AOD), i malgrat tractar-se de casos i situacions molt diferents, són un exemple de les limitacions que tenen els actuals mecanismes de cooperació al desenvolupament per abordar les causes complexes i multidimensionals que estan a la base de la pobresa, les desigualtats i els baixos nivells de desenvolupament humà a bona part del planeta. Aquestes crisis humanitàries, que se sumen a moltes d'altres de llarga durada però d'impacte mediàtic menor, han coincidit en un any, el 2021, en què compleix 60 anys el Comitè d'Ajut al Desenvolupament (CAD), organisme multilateral del sistema de l'OCDE referent per a les polítiques de cooperació al desenvolupament. La seva primera reunió va tenir lloc el 5 d'octubre de 1961, iniciant així la seva tasca d'orientació, seguiment i anàlisi de les polítiques públiques d'ajut al desenvolupament. En el marc d'aquesta tasca destaca el seguiment de l'assoliment del 0,7% de la RNB [1] per part dels països de la OCDE, fita marcada per NNUU el 1970. Al 2020, de mitjana els països de l'OCDE hi dediquen un 0.32% de la seva RNB, encara lluny del compromís adoptat.

El CAD, i la política de cooperació al desenvolupament, van néixer en un context i ordre mundial determinats, sorgits a la fi de la II Guerra Mundial. La política de cooperació hauria estat concebuda en tant que transferències unidireccionals del Nord cap al Sud, en

base a un paradigma que dividia el món entre “països desenvolupats” i països “subdesenvolupats”, i sobre una concepció del desenvolupament centrada en el creixement econòmic. Lògicament, amb el pas del temps la política de cooperació al desenvolupament ha anat evolucionant, adaptant-se als canvis en l’escenari internacional i en les agendes globals, a l’aparició de nous actors, però també a les demandes creixents dels països del Sud d’establir relacions més horitzontals i tenir major protagonisme en l’agenda internacional.

Un nou escenari global

Avui l’escenari geopolític de la cooperació internacional és un altre. Trobem potències regionals i països de renda mitja amb un rol cada vegada més actiu en cooperació al desenvolupament; països que impulsen cooperació Sud-Sud, triangular i a través dels bancs regionals de desenvolupament. Resulta especialment rellevant constatar la importància creixent de la Xina en cooperació internacional, especialment a l’Àfrica. Tot i que la Xina considera la seva cooperació internacional com a cooperació Sud-Sud i “essencialment diferent de la cooperació Nord-Sud” [2], s’ha estimat que el 2019 els fluxos de cooperació del país assimilables a AOD es van situar en 5.900 milions de dòlars, el que convertiria aquest país en el sisè proveïdor d’AOD del món [3]. La creixent cooperació xinesa resulta atractiva per a molts països del Sud global, alhora que per a la Xina és una eina important al servei dels seus interessos comercials i geo-estratègics, que li permeten guanyar posicions en el seu pols als EUA per l’hegemonia mundial. Des de la revista IDEES vam tenir ocasió d’explorar el rol de les polítiques de cooperació al desenvolupament de la Xina (entre d’altres temes) al [dossier monogràfic que li hem dedicat aquest 2021](#).

L’adveniment de nous actors dibuixa un panorama de la cooperació al desenvolupament radicalment diferent a l’existent ara fa 60 anys

Més enllà de la creixent importància de països del Sud en la política de cooperació, i a banda dels estats, amb els anys també han sorgit nous actors en la cooperació al desenvolupament com ara les entitats sub-estatals i les ciutats, les organitzacions filantròpiques o el sector privat i empresarial . A més, la professionalització de les ONGD ha consolidat la influència global de les grans ONG internacionals. Per la seva banda, la societat civil organitzada, tant al nord com al sud global, està cada cop més articulada per afrontar lluites compartides a nivell local i global. Aquests nous elements dibuixen un panorama de la cooperació al desenvolupament radicalment diferent a l’existent ara fa 60 anys.

Cooperació per a quin desenvolupament?

Aquest nou escenari ha cristal·litzat en les grans agendes globals. L’adopció de l’Agenda 2030 l’any 2015, amb els seus Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), marca un

canvi de paradigma en la concepció del desenvolupament, amb implicacions profundes en la política de cooperació. En primer lloc, ens trobem amb que el principi d'universalitat de l'Agenda 2030 trenca amb la teoria clàssica del desenvolupament: ja no hi ha països "desenvolupats" i països "en vies de desenvolupament", sinó que tots els països estan cridats a transformar els seus models de desenvolupament i a contribuir, amb responsabilitats diferenciades, al desenvolupament global sostenible. En segon lloc, a través de l'anomenat principi d'integritat l'Agenda 2030 constata el caràcter multidimensional de les crisis actuals i, en consonància, proposa que les solucions també ho siguin, articulant respostes tant en les esferes econòmiques, socials com mediambientals.

Aquesta nova concepció qüestiona el model occidental clàssic de desenvolupament, entès només com a creixement econòmic, per la seva falta de sostenibilitat. En tercer lloc, l'Agenda 2030 també s'articula sobre el principi de coherència; avançar cap als ODS no té a veure només amb la política de cooperació al desenvolupament, sinó que també cal que la resta de polítiques públiques siguin concebudes i implementades en coherència amb la concepció de desenvolupament sostenible i basat en drets humans [4]. Amb aquest gir, l'Agenda 2030 relega l'eficàcia de l'ajut a un segon pla i dona centralitat a la coherència de polítiques per al desenvolupament sostenible. Finalment, l'Agenda 2030 també incorpora un principi de cooperació multinivell. Entenent que els problemes de desenvolupament travessen fronteres i reconeixent que les seves manifestacions són globals i locals, l'Agenda 2030 incorpora els partenariats multi-actor i multi-nivell, encoratjant els partenariats públics, publico-privats i amb la societat civil, com a element indispensable per assolir els ODS.

Tot i el canvi plantejat per l'Agenda 2030, canviar seixanta anys de teories i pràctiques associades al paradigma clàssic de la cooperació és una tasca complexa

Tot i el canvi plantejat per l'Agenda 2030, canviar seixanta anys de teories i pràctiques associades al paradigma clàssic de la cooperació, així com els marcs mentals subjacents, és una tasca complexa. Tanmateix, les problemàtiques a les que hem de fer front al segle XXI són molt diferents de les de fa 60 anys, i requereixen més que mai polítiques de cooperació al desenvolupament renovades. La naturalesa dels reptes actuals fa indispensable la convergència amb altres polítiques clau com ara les migratòries, les fiscals, o les de lluita contra l'emergència climàtica, per tal de contribuir significativament a unes transformacions profundes que són imprescindibles per assegurar que totes les persones — presents i futures — tinguin una vida digna, amb ple respecte dels seus drets, i en un planeta sostenible. Així, el nou paradigma de l'Agenda 2030, sumat als creixents debats al voltant de la necessitat de descolonitzar i d'incorporar un enfocament feminista a la cooperació, impulsen uns canvis imprescindibles per fer de la política de cooperació al desenvolupament una política realment transformadora de la realitat en què vivim i orientada a fer front als reptes globals.

Solapament de múltiples crisis

En efecte, els reptes no són menors. La crisi provocada per la pandèmia de la COVID-19 ha comportat un retrocés en moltes de les millores aconseguides els darrers anys i ha posat en evidència el solapament de múltiples crisis. Tots aquests elements han exacerbat les desigualtats de tot tipus, incrementant la pobresa i actuant de caldo de cultiu per a la vulneració de drets humans, especialment de les poblacions més vulnerables. També veiem una creixent polarització social que, sumada a l'auge dels populismes i dels extremismes, erosionen la convivència democràtica en molts països. La crisi sanitària se suma i s'interrelaciona amb altres crisis ja existents, com la climàtica, l'econòmica i de desigualtat, la de l'àmbit de les migracions o les desigualtats de gènere i la vulneració dels drets de les dones i de les minories. La pandèmia ha empitjorat la situació de milions de persones que ja vivien en situacions extremes. Les Nacions Unides ha alertat que, al 2021, 235 milions de persones necessiten assistència humanitària i protecció, xifra que representa 1 de cada 33 persones al món [5].

Les crisis humanitàries, que responen a causes cada cop més complexes i multidimensionals, han esdevingut més recurrents i persistents, sovint arribant fins i tot a cronificar-se. Els efectes de l'emergència climàtica o els conflictes armats i les diferents formes de violències, com a elements causants de les crisis humanitàries, requereixen ara d'actuacions més integrals, que vinculin clarament la resposta humanitària amb el desenvolupament i amb la construcció de pau, tot integrant un enfocament feminista. També ha quedat palès el límit de la cooperació al desenvolupament com a eina per a la construcció d'Estat (*state building*), si no va acompanyada de processos endògens dins dels propis països, com hem vist recentment amb els esdeveniments de l'Afganistan.

La pandèmia també ha posat de manifest la centralitat de la transformació digital i la importància de l'ús de les noves tecnologies per al desenvolupament de les societats. La digitalització és un dels grans desafiaments globals del segle XXI, i com a tal no està exempta de riscos: les grans bretxes entre països i entre grups de població dins seu, que accentuen la necessitat de democratitzar l'accés i ús de les tecnologies digitals, i les qüestions relacionades amb la protecció de les dades i els drets digitals, entre d'altres. Caldrà doncs que la cooperació al desenvolupament consideri i integri en els propers anys temes com la dimensió digital i de noves tecnologies, tant per abordar els riscos, com per aprofitar les oportunitats que pugui aportar, incrementant l'eficàcia i l'impacte de les actuacions de cooperació.

En un panorama de grans reptes globals, amb clares manifestacions i impactes locals, les respostes hauran de ser multi-nivell

En resum, ens trobem davant d'un panorama de grans reptes globals, amb clares

manifestacions i impactes locals, per als que les respostes hauran de ser multi-nivell —des de l'àmbit local fins al global— i on la política de cooperació, per la seva capacitat d'actuar també localment i globalment, té un rol important a jugar. En l'àmbit global, les nocions d'inversió pública i béns públics globals —cada cop més presents en els debats del futur de la cooperació al desenvolupament— guanyaran en importància i poden arribar a transformar i transcendir la pròpia cooperació al desenvolupament.

La cooperació catalana

Totes aquestes qüestions i debats ens interpel·len com a cooperació catalana, si realment volem que la cooperació feta des de Catalunya continuï sent de qualitat i realment transformadora. Catalunya té una llarga trajectòria solidària, amb una Llei de cooperació al desenvolupament que aquest 2021 ha fet 20 anys, i amb una riquesa d'actors compromesos, incloent pobles i ciutats i entitats municipalistes, ONGD, universitats, col·legis professionals, empreses, entitats juvenils, etc. d'arreu del territori. La política de cooperació de la Generalitat de Catalunya pretén també estar a l'alçada dels reptes globals amb una ambició d'acostar-se al 0,7% dels ingressos propis no condicionats fins al 2030 i una voluntat per adaptar-la als nous reptes millorant-ne l'eficàcia.

En aquesta direcció s'han realitzat aquest 2021 una sèrie de webinars amb experts i activistes sobre COVID i cooperació, que han aportat molts elements per pensar en el desenvolupament i la cooperació en un món post-pandèmia. Els actors de la cooperació catalana no son aliens als canvis de paradigma i la necessitat de renovació de la cooperació. A tall d'exemple, el Consell de Cooperació al desenvolupament, òrgan de consulta i participació que agrupa la comunitat catalana de cooperació, ha realitzat aquest any un exercici de reflexió conjunta sobre els canvis que calen per un nou model de cooperació a Catalunya.

Contribuir al debat

Aquest monogràfic d'IDEES se suma a totes aquestes iniciatives per abordar les reflexions i debats que envolten la política de cooperació al desenvolupament, aportant diverses veus, visions i perspectives de persones expertes en les matèries, tant de casa nostra com de fora, incloent tant veus del Sud i com del Nord. El Centre d'Estudis de Temes Contemporanis i la revista IDEES tenen la voluntat de promoure la reflexió en àmbits de naturalesa global, en els quals el nostre país hi té molt a dir, tant des de la perspectiva institucional com des de la societat civil, el món acadèmic i d'altres actors de la societat. És per aquests motius que des d'aquest espai impulsem una reflexió d'allò més pertinent en el context actual.

La primera part del monogràfic aborda el concepte de "desenvolupament" aportant reflexions sobre com repensar què significa el desenvolupament al qual volem contribuir des de la cooperació. Aquí volem examinar propostes alternatives al model de desenvolupament occidental, com les que ens arriben des de l'eco-feminisme o de les cosmovisions dels pobles indígenes.

Aquest monogràfic d'IDEES se suma a totes aquestes iniciatives per abordar les reflexions i debats que envolten la política de cooperació al desenvolupament

Seguidament, el segon bloc d'articles ofereix una perspectiva històrica de la cooperació al desenvolupament. Atenent a l'origen i evolució en l'ordre mundial, des d'aquesta secció es vol explorar la possibilitat de superar el concepte "d'ajut oficial al desenvolupament", i anar transitant cap a nous models de cooperació, relacionats amb la governança i els béns públics globals. En aquest mateix bloc també dedicarem diversos articles a reptes globals o específics per a la cooperació, com per exemple la salut global, la digitalització, l'humanitarisme, o l'educació per a una ciutadania crítica.

El tercer bloc analitzarà els riscos que poden minvar la capacitat transformadora de la política de cooperació, així com algunes de les oportunitats per potenciar-la. Aquí s'inclouran articles que abordaran els límits d'una cooperació internacional sota un sistema basat exclusivament en el creixement econòmic i sense atenció a la reducció de les desigualtats, o els riscos que la política de cooperació s'instrumentalitzï per altres interessos. Pel que fa a les oportunitats, aprofundirem en el rol de la cooperació en l'Agenda 2030 i la configuració d'un nou pacte social que es fonamenti en el reconeixement de la solidaritat i la interdependència, així com en els debats recents sobre la descolonització de la cooperació al desenvolupament.

A continuació, el quart bloc abordarà el finançament del desenvolupament, amb un seguit d'articles sobre l'evolució de la fita del 0,7% i el sorgiment del concepte d'inversió pública global, que permeti afrontar els reptes compartits. També s'abordarà la qüestió del deute i la fiscalitat internacional, la participació del sector privat a través dels partenariats publico-privats o el rol de la coherència de polítiques per el desenvolupament sostenible.

Tot seguit, el cinquè bloc aportarà una sèrie de reflexions i debats al voltant de la necessitat d'incloure i connectar la cooperació amb nous actors i col·lectius per generar aliances multi-actor, amb articles específics sobre la joventut, les ONG, el sector privat i el paper de les regions o entitats sub-estatal.

A la part final del monogràfic veurem exemples concrets de com actuacions de cooperació aborden problemàtiques de desenvolupament i reptes al Marroc, al Senegal i a l'Amèrica Llatina, per acabar amb tres articles que reflexionen sobre la cooperació catalana, aportant un històric i reflexió al voltant del 20è aniversari de la Llei de cooperació al desenvolupament, i l'evolució i reptes de la cooperació municipalista i del teixit associatiu solidari català.

Tots aquests articles aniran apareixent a la Revista durant els propers mesos amb l'objectiu de contribuir a una reflexió i un debat pausat. Desitgem que aquest monogràfic posi sobre la taula alguns dels elements clau d'aquesta conversa necessària i urgent, per fer d'aquesta política una eina transformadora i impulsora dels canvis profunds i sistèmics que

necessitem per afrontar els reptes globals i assolir els Objectius de Desenvolupament Sostenible.

REFERÈNCIES

- 1 — OECD (2021) *Development Co-operation Profiles*. Paris: OECD Publishing. [Disponible en línia](#).
- 2 — The State Council Information Office of the People's Republic of China (2021) *China's International Development Cooperation in the New Era*. [Disponible en línia](#).
- 3 — Johnson, Z., Zühr, R. (2021) *A New Era? Trends in China's financing for international development cooperation*. SEEK INTERNATIONAL. [Disponible en línia](#).
- 4 — Medina Mateos, J., Martínez Osés, P., Martínez, I., Gil, L., Fornés, A., Colectivo La Mundial (2021) "Una Agenda transformadora de coherencia de políticas para el desarrollo sostenible" a *La Nueva Cooperación*. Coord. Miquel Carrillo. Barcelona: Icària.
- 5 — Global Humanitarian Overview, 2021. [Disponible en línia](#).

Josep Desquens

Josep Desquens és director general de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat de Catalunya. Anteriorment, havia sigut subdirector gerent del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i vicepresident de la Fundació Tot Raval. Llicenciat en Administració i Direcció d'Empreses per ESADE, té un diploma de la Community of European Management Schools (CEMS) arrel dels seus estudis a l'Haute École d'Études Commerciales (HEC) de París, i un màster en Relacions Internacionals per la School of Advanced International Studies (SAIS), de la Johns Hopkins University (Washington DC). Durant més d'una dècada, ha treballat en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament en zones afectades per conflictes. Des de l'any 2010 i fins el 2016 va ser gerent de programa a l'Oficina de Jerusalem del Representant de la Unió Europea a Cisjordània i Gaza. Anteriorment, havia treballat a Kabul com a representant resident a l'Afganistan de la International Finance Corporation del Grup Banc Mundial, i com a gerent de l'oficina regional de la Kosovo Trust Agency a Pejë/Peć, dins de la missió d'administració provisional de les Nacions Unides a Kosovo. També va col·laborar amb el Programa pel Desenvolupament de Nacions Unides a Osh, Kirguizistan. Abans de la seva experiència en cooperació, la seva carrera es va desenvolupar en el sector privat en diverses institucions financeres a Londres, París i Nova York.

Manuel Manonelles i Tarragó

Manuel Manonelles i Tarragó és exdirector del Centre d'Estudis de Temes Contemporanis (CETC). Des de l'any 2013, és professor associat de Relacions Internacionals a Blanquerna - Universitat Ramon Llull, i ha col·laborat amb el Centre de Drets Humans de la Universitat de Pàdua (Itàlia). Anteriorment, havia sigut assessor de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, delegat del Govern de la Generalitat a Suïssa i davant els Organismes Internacionals, i director general d'Afers Multilaterals i Europeus. Llicenciat en Ciències Polítiques per la Universitat Autònoma de Barcelona, té el Màster Europeu en Drets Humans i Democratització de l'European Inter-University Centre for Human Rights and Democratization. Té una àmplia experiència dins del sector diplomàtic i governamental. Durant dos anys, va ser assessor especial del grup d'alt nivell de Nacions Unides per a l'Aliança de Civilitzacions i ha participat en diverses cimeres, fòrums i processos en l'àmbit de les Nacions Unides i altres organitzacions internacionals com el Consell d'Europa. També va dirigir la Fundació Cultura de pau i la Fundació UBUNTU, i ha estat Observador i Supervisor Electoral Internacional de l'OSCE en diverses ocasions.